

Саша НЕДЕЉКОВИЋ

СРПСКА СОКОЛСКА ЖУПА НА ПРИМОРЈУ

Кључне речи: Српска дубровачка омладина, Српска Зора, Српски Соко у Рисну, Душан Силни у Дубровнику, Српска соколска жупа на Приморју, Слет, Таоци, Добровољци

После Мајског преврата у Београду 1903. јачала је активност српске омладине у Аустро-Угарској. Нови дух у Србији после преврата, слом режима грофа Куена у Хрватској, тешка криза режима у Босни после Калајеве смрти, буран протестни покрет у Далмацији, устанак у Македонији и споразум о реформама турске управе у Европи закључен у Мирцштету, све је то будило нове наде. У томе часу одржана је крајем септембра 1903. скупштина српске академске омладине у Сремским Карловцима, да решава о „новим задацима омладине“. На састанку су учествовали ђаци из свих српских покрајина и пратили своје речи живим примерима из Далмације, Војводине, Босне и Македоније. Основан је Српски соко у Сремским Карловцима, а његов оснивач Лаза Поповић, предложио је у „Омладинском гласнику“ оснивање соколских друштава у Аустро-Угарској монархији.¹ Исте 1903. основано је гимнастичко друштво Обилић у Мостару.

Српска гимнастичка друштва на Приморју

Дубровник је у другој половини 19. века био културни и привредни центар приморских Срба. Залагањем прегалаца око Српске Зоре оснивана су гимнастичко-трезвењачка друштва на Приморју. Да би подстакли оснивање гимнастичких друштава, лист „Дубровник“ и часопис „Срђ“ писали су о раду сокола. Оснивање гимнастичких друштава био је нови

---

¹ „Постанак првог српског соколског друштва“, уредио Анте Брозовић, „Соколски зборник“, Година I, Београд 1934, стр. 136-139;

вид заједничког рада прегалаца и омладине у борби за уједињење српског народа. Прва друштва на Приморју основана су 1907. Српско гимнастичко друштво „Душан Силни“ у Дубровнику и Српски Соко у Рисну. На предлог оmlадинца Криста П. Доминковића, уредника „Дубровника“, Српска дубровачка омладина решила је да у Дубровнику оснује гимнастичко друштво „Душан Силни“. Сазван је 17. августа збор Срба Дубровчана у просторијама Дубровачког Радничког Друштва. На збор је дошао велики број грађана, а посебно омладине. председавао је Антун Сухор. Кристо П. Доминковић изашао је са предлогом пред скупштину и образложио је потребу и значај оснивања друштва „Душан Силни“. Предлог је са акламацијом прихваћен. Изабран је привремени одбор у коме су били: Луко маркиз Бона, др. Матија Грацић, др. Јово Милишић, Кристо П. Доминковић, Јован Л. Перовић, Иво Шуберт и Балдо Мариновић. На скупштини су прочитани телеграфски поздрави из Београда. У једном од њих истакнуто је : „У име свих седамдесет и два данашња клуба Србијанског Душановачког Савеза, шаљемо драгој једнородној браћи витешко српско поздравље. Здраво Силни!“ Предсједник Савеза потпуковник Мишковић. Са скупштине послат је одговор : Савез Душана Силног Београд „Срби Дубровчани једнодушно су одлучили утемељење „Душана Силног“, те захваљују на братском сјећању слободне браће. Здраво !” Одбор. Београдско друштво је упутило депешу : „Савез нам је приопћио Вашу депешу. У добри час Силни, у име пет стотина београдских витезова”. Председник Друштва Кнез Милојковић. Правила друштва су три пута слата властима и враћана непотврђена. Власт је потврдила друштвена правила августа 1908. Конституирајућа скупштина одржана је 9. августа 1908. У Управи су били : председник др. Мато Грацић, потпредседник Иво Шуберт, благајник Јовица Л. Перовић, тајник Антоније Бенуси, заменик тајника Петар Рељић, одборници Кристо П. Доминковић, др. Јово Милић, Луко маркиз Бона, и Милан Тројановић. За барјактаре Ђилдо Јоб и Михо Брађолица. Седнице одбора одржавале су се у просторијама Дубровачког Радничког Друштва. Чланство и подмладак вежбали су у „Бачићевој дворани“. Први учитељи били су Кристо П. Доминковић и Никола Р. Бркић. Залагањем председника др. Мате Грацића друштво је 1908. добило своје просторије. Стара зграда из доба Републике, позната као “Табакерија” у Пилама бијаше потпуно преуређена за друштвене просторије и то велика дворана за вежбање, а једна мања за вежбе на справама, соба за управу, чланство и остале потребне просторије. То је био Дом Душана Силног у Дубровнику. Јула 1909. отпочеле су вежбе у друштвеним просторијама. Основан је и женски део. Друштву су стигле наручене справе из Прага. На поклон су добили слику Душана Силног и слике из српске историје. Душан Силни у Дубровнику најавио

је своју прву друштвену забаву за 12. март 1910. у просторијама Српског Пјевачког друштва „Слога”. Тог дана требало је да друштво предвођено Дубровачком Грађанском Музиком свечано наступи у својим одорама. На дан наступа друштва лист „Права Црвена Хрватска” оборила се на Душана Силног називајући га „србијанским друштвом”. Аустријска полиција забранила је корпоративни наступ са музиком. Чланови друштва су морали, у малим групама, да иду од својих просторија до „Слоге”. Кад су се појавиле прве групе грађанство их је поздравило френетичним аплаузом, док је неколико франковачких омладинаца почело да звижди. Како је која група Душановаца долазила, била је све одушевљеније поздрављана, тако да се усамљени звиждуци франковаца нису чули. Кад су сви Душановци стигли, почела је забава у просторијама „Слоге”. Кристо П. Доминковић истакао је у свом поздравном говору, значај овог првог наступа Душановаца, упркос препрекама на које су наишли од стране власти. Програм забаве био је : Станковић „Радо иде Србин у војнике” свирао тамбурашки збор Дубровачког Радничког Друштва, вјежбе мушког подмлатка, Мандолинистички клуб изводио је „Карневалска звона”, затим вјежбе предњачког збора, Петар Бубало декламовао је песму „Душановка“ од Ј. Перовића, чланство је затим извело Пирамиде. Српски позоришни дилетанти извели су шаљиву игру у три чина „Мој џеп”. Између чинова свирао је тамбурашки збор, којим је управљао Иван витез Чижек, а вјежбама Александар Куртовић. Забави су присуствовале и одасланства из Боке Которске у живописним народним ношњама. Дубровачка Грађанска Музика свирала је 19. марта 1910. корачницу Душановка.² Душановци су заједно са Српском музиком и бројним излетницима приредили излет у Слано 22. маја 1910. На обали их је поздравио Иво М. Јелић. У Сланом су чланови вјежбачи и подмладак приредили неколико вјежби. Увече су се вратили у Дубровник. Предвођени музиком, прошли су уз ватромет преко “Плаце” где су их бројни грађани поздрављали.³

Лист „Дубровник” пратио је покушаје оснивања Српских соколских друштава у Боки Которској. У допису из Котора аутор који се потписао као “Србенда” истакао је запуштеност тадашње омладине. Основан је Српски соко у Рисну, али је власт враћала неколико пута статуте “Сокола” и налазила сметње остварењу друштва. Чуо је да и Новљани имају на уму стварање сокола. У допису се истицало : “Тако, браћо, тако такмите се ко

² „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 28, 29, 30;

³ „Излет „Душана Силног” у Слано”, „Дубровник”, Дубровник, 24. маја 1910, бр. 39, стр. 3;

ће први однијети барјак препорода наше заостале омладине !”⁴ На допис у листу „Дубровник” је одговорило лице из редова рисанске омладине које се потписало као “Ранко”. Сложио се са мишљењем претходног аутора и истакао : „Уз остало почнимо и са оснивањем „Српског Сокола”, јер је Соколство захватило готово све наше крајеве и све славенске народе. ... Погледајмо шта раде наша браћа Срби у Дубровнику, Босни, Херцеговини, Угарској, Хрватској и Славонији, затим Хрвати, Чеси, Пољаци, ... Свуда се данас оснивају соколска друштва, па зашто онда и ми, у Боки Которској, не бисмо почели са таким, колико корисном толико и племенитом установом ? ... Ето зашто ја поздрављам пошт. Которског дописника, који је први међу нама јавно потакао соколско питање у Боки. ... Што се тиче рисанске омладине, она се је, ... бавила том мишљу отраг двије године, и хтјела доиста основати „Сокола”, али неповољни одговори надлежних власти на поднесене молбе, примораше је да одустане од своје намјере, ал’ та идеја у Рисну није још пропала, а уздам се да и неће, већ да ће се опет пробудити и оживотворити. ... Пробудимо се једном из сна, јер смо доста спавали; вријеме је и да радимо.”⁵ У допису из Котора у листу „Дубровник” истакнуто је да је на једном састанку било одлучено да се оснује гимнастичко друштво „Српски Соко”, и да је изабран одбор, али је ствар запела.⁶

Излети Душановаца у Цавтат и Боку Которску

Да би потпомогли оснивање нових друштава на Приморју Душановци из Дубровника су са Дубровачком Грађанском Музиком приредили излет у Цавтат 17. априла 1910. и том приликом први пут иступили корпоративно пред грађанима. Била су 44 члана у одорама, које је предводила Дубровачка Грађанска Музика. На окићеној обали дочекали су их грађани Цавтата. Гђа Милева Рајчева Влахова, зажелела им је добродошлицу и предала киту цвећа председнику друштва др. Мати Грацићу. С противне стране пуцањем из прангија поздрављали су Душановце. Иза поздрава граду и кратког одмора следила је јавна вежба. Чланство, мушки и женски подмладак извршио је неколико тачака. Вежба је завршена комбинираним “пирамидом”. Грађани су одушевљено поздравили вежбаче. Иза вежбе су погошћени у дворани „Хрватског и српског дома”. Душановцима је

⁴ „Соколска идеја у Боки”, „Дубровник”, Дубровник, 11. фебруара 1910, бр. 11, стр. 2;

⁵ Ранко, “Рисан”, „Дубровник”, Дубровник, 22. фебруар 1910, бр. 14, стр. 2;

⁶ „Пишу нам из Котора”, „Дубровник”, Дубровник, 6. априла 1910, бр. 25, стр. 2;

наздравио Антун Братић, а одговорио др. Мато Грацић. Говорили су др. Франо Кулишић и Кристо П. Доминковић. На растанку дошло је до срдачних овација, које су се поновиле у Дубровнику преко Плаце.⁷ Душановци из Дубровника су планирали излет у Котор 19. јуна 1910. на Тројичин дан. Излет је био отказан, али је приликом прославе у Котору у поворци клицано слози Срба и Хрвата, Боки и „Душановцима”.⁸

Дубровачки душановци су 26. јуна 1910. приредили излет бродом „Дубровник” у Цавтат и Боку Которску. У Дубровнику се укрцало око 400 путника. Брод се зауставио у Херцег Новом где су их дочекали и придружили се излету. Кад су стигли пред Рисан, град је био искићен заставама. Звона су брујала као поздрав Душановцима. У Рисну се укрцало око стотину излетника. При проласку кроз Боку Которску Бокелји су махали са обе стране обале. Кад је брод стигао у Котор, на пристаништу их је дочекао посебан одбор са музиком и члановима Српске Радничке Задруге под друштвеним барјаком. Душановце је подравио др. Божо Вукотић, а Даница Петровић Његош Александрова, уз неколико речи, предала је киту цвећа друштвеном војводи др. Матији Грацићу. Пред кафаном Дојми Которани су приредили закуску. Тога дана одржана је јавна вјежба, као и концерт пред кафаном Дојми. На растанку их је поздравио др. Божо Вукотић, а Крсто П. Доминковић се захвалио и позвао Которане да са својим соколима посете Дубровник. После излета основана су нова друштва у Котору, Херцег-Новом и Ћеновићима. Поводом оснивања Српског сокола у Херцег Новом лист „Српски Соко“ донео је чланак у коме се истиче : „Овдашња се српска омладина већ одавна спрема да оснује Српски Соко, да не будемо постидни пред својом браћом. Но у овој опћој апатији нашој на Српском Приморју не могасмо остварити своју замисао. Али нам недавно дође у походе „Душан Силни“ из питомог Дубровника, продрма нас из дријемежа и сада је Српски Соко код нас свршена ствар. Одзив је лијеп, и спремамо се на посао. Наручили смо и справе и онда ћемо напријед са снагом соколском. Здраво!”⁹

Дубровачки Душановци су били заступани са три члана у одори на слету бугарских Јунака у Софији 9-12 јула 1910. Том приликом у Београд

⁷ „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 31;

⁸ „Тројичин-дан у Котору”, „Дубровник”, Дубровник, 24. јуна 1910, бр. 48, стр. 2;

⁹ Небојша Рашо, „Српски соко Херцег Нови“, Херцег Нови, 2008, стр. 17,19; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 31; „Послије излета у Котор”, „Дубровник”, Дубровник, 28. јуна 1910, бр. 49, стр. 3;

су дошли представници српског соколства из Срема, Крајине, Босне, Старе Србије, Приморја и Херцеговине. Поворка у Београду сврстана је у улицама око хотела „Славија”. Душановцима из Дубровника и Скопља указана је почаст јер су ишли иза чешких сокола. Поворка је прошла улицама : Краља Милана, Теразијама и Васином где су са балкона Универзитета одржани поздравни говори. После одржане јавне соколске приредбе у Горњем граду, којој је присуствовао и престолонаследник Александар, и после пријема у двору краља Петра, представници српског соколства из Србије, Старе Србије и са територије Аустро-Угарске одржали су састанак у Београду. Кристо Доминковић представљао је Приморје на састанку одржаном од 7. до 9. новембра. На састанку је одлучено да се створи Српски соколски савез са седиштем у Београду. На слетовима у Загребу и Прагу наступало би се под заједничком савезном заставом и заједнички вежбало симболичну вежбу ослобођења. На састанак су дошли и капетан Милан Прибићевић, секретар Народне Одбране и војвода Јован Довженски. Посетио их је престолонаследник Александар. Руковао се са сваким од присутних делегата, а кад је чуо име Дубровник „опажала му се очита радост и задовољство”. Позвао их је да посете Двор.¹⁰ Дубровачки Душановци су приредили 28. августа 1910. излет у Херцег Нови и манастир Савину, приликом славе „Госпојин-дана”. На излету је учествовала Цавтатска Музика, која је пред полазак дошла у Дубровник да прихвати Душановце. На херцегновској обали био је дочек грађана под заставама. Душановцима је зажелио добродошлицу Никола Ђонович. Општина је почастила Душановце и музику. На Савини је била јавна вежба и концерат музике”.¹¹

Душановци су основали „Веслачко одељење“ (8 веслача) Душана Силног и набавили модерни чамац који је носио исто име. Одељење је 19-20 маја 1911. приредило излет од Дубровника до Котора. За 12 сати и 30 минута прешли су 80 км (46 морских миља). Чамац се заустављао у Херцег Новом и Рисну. Соколи су свуда показивали према Душановцима братску пажњу, нарочито у Рисну, где је Душановцима била приређена

¹⁰ Милорад Драгић „Рад Љубомира Давидовића у Соколству», „Споменица Љубомира Давидовића, Београд, Издање Главног Одбора Демократске странке, стр. 115; Соколско друштво Скопље-Матица, „Споменица о прослави 30годишњице и извештај о раду у 1939 год.“, Скопље, 1940, Стр.6-30; Јован Л. Перовић, „Моје успомене из соколског живота”, „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 109;

¹¹ „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 31, 32, 33;

богата вечера, на којој је било око 60 особа. Ришњански соколи, на челу са својим старешином капетаном Александром Видовићем, испратили су их све до Пераста. Пред Котором им је изашло у сусрет веслачко одељење которског Српског Сокола.¹²

Српска соколска жупа на Приморју

Прва главна скупштина “Српског Сокола” у Ђеновићима одржана је 15. октобра 1911. у друштвеним просторијама. На скупштини су били изасланици из Херцег Новог потпредседник Јово Секуловић, М. Мусић, Д. Доклестић и К. Поповић. Скупштина је за почасног председника изабрала Јова Секуловића, а за перовођу Јеротеја. Почасни председник Јово Секуловић захвалио се на части, поздрављајући оснивање првог Српског соколског друштва на селу у Далмацији. Читао је правила потврђена од ц.к. Намјесништва, истовремено их тумачећи. У Управу друштва били су изабрани председник Душан Црногорчевић, потпредседник Шпиро Цвјетковић, тајник Нико Јанковић, благајник Паско Даниловић и четовођа Никола Марић.¹³

На приредби у Рисну 17. септембра 1911. уз рисанске соколе учествовали су Душановци из Дубровника, Српски соко из Херцег Новог и изасланства Српског и Хрватског сокола из Котора. Соколи су прославили 1912. св. Тирила и Методија у Котору. Учествовали су сви српски и хрватски соколи из Боке Которске. Српски соко Херцег Нови одржао је своју јавну вежбу 1912. Барјак Српског сокола у Котору развијен је септембра 1912.¹⁴ Први омладински часопис „Прољеће”, који је изашао у Котору 3. марта 1912. године, донео је у свом првом броју чланак о „Соколима” (аутор је био М. Буртулица), у коме се истицало : „Ова хумана и народна установа постоји од шездесетих година прошлога стољећа... Код нас овдје на југу соколска мисао је нашла лијепог одзива, па ето и у нашу малу Боку долетио је млади сокол, да свије своје гнијездо...” Текст се завршавао : „Бокељи, овај почетак, тек посијано сјеме, нека

¹² „Српски Соко”, Сремски Карловци, 1911, Год. V, бр. 9-10, стр. 166; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 33;

¹³ „Пишу нам из Ђеновића”, „Дубровник”, Дубровник, 26 октобра 1911, бр. 43, стр. 2;

¹⁴ „Излет у Рисан”, „Дубровник”, Дубровник, 7 септембра 1911, бр. 36, стр. 3; Тонко Барчот, “Хрватски сокол у Боки Которској у раздобљу Аустро-Угарске монархије и краљевине СХС”, Котор 2010, стр. 21, 22;

развије своје клице цијелим нашим кршним крајем, а Бока ће наша синнути новим животом. Држимо се чврсто наше соколске максиме: „У десници снага, у срцу одважност, у мислима домовина”.¹⁵ Српска соколска жупа на Приморју основана је 5. маја 1912. у Херцег Новом на иницијативу Јова Секуловића. У Жупу је ушло 7 друштава из Боке Которске (Рисан, Котор, Херцег-Нови, Ђеновићи, Бијела, Будва и Паштровићи-Кастио), Душан Силни из Дубровника и Српски соко из Книна. Жупа је себе сматрала делом Савеза Соколских друштава Душан Силни у Београду. За старешину Жупе изабран је Мирко Комненовић, старешина Српског сокола у Херцег-Новом, истакнути члан Српске зоре и потпредседник Савеза српских привредних задруга на Приморју. Из Боке Которске стигло је у Дубровник 40 српских сокола 25. јуна 1912. на проласку за Праг. На обали су их сачекали Душановци са музиком. Предвођени музиком обишли су град у поворци, поздравивши општину. Заједнички су пошли у Праг са 22 члана „Душана Силног”.¹⁶ На Свеславенском слету у Прагу из Жупе била су 54 члана у свечаном оделу и 35 вежбача. Крајем 1912. у 8 друштава Жупе било је 710 чланова, 206 вежбача, 19 предводника, 30 чланица женског одбора, подмладка мушког 130 и женског 56.¹⁷

На прослави десетогодишњице Просвете одржаној у Сарајеву септембра 1912. учествовали су у великом броју соколи. Велика национална манифестација одржана је у Сарајеву недељу дана пре објаве балканског рата. На прослави су утврђени задаци сокола за дане, који су били на помолу. Делегација „Душана Силног” из Дубровника је заједно са „Дубровачком Грађанском Музиком” отишла у Сарајево на „Просвјетину” прославу. Стигли су у Сарајево око 9 сати увече. Делегати „Душана Силног” марширали су главном улицом око барјактара Иванковића из Требиња. Пред њима су ишли др Лаза Поповић и Воја Живановић, српски генералштабни пуковник, а за њима сви соколи. Музика је свирала „Оро кличе са висине”. Звуке музике пратила је песма присутних, али уместо речи : „Ми смо с тобом Светозаре Милетићу!” могло се јасно чути : „Ми смо с тобом Петре Карађорђевићу !”.¹⁸

¹⁵ Драган Кларић, “Соколство у Будви и Паштровићима”, Паштровски Алманах I”, Свети Стефан-Петровац, 2014, стр. 385;

¹⁶ „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр.35; Драган Кларић, “Соколство у Будви и Паштровићима”, Паштровски Алманах I”, Свети Стефан-Петровац, 2014, стр. 386;

¹⁷ Небојша Рашо, „Српски соко Прилози за историју Соколства”, Књига прва, Херцег-Нови, 2011, стр. 19;

¹⁸ Војислав Бесаровић, „Соколство и трезвеност”, „Соколски Гласник”, Љубљана, 1. децембар 1930, бр. 30, стр. 3; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр.110;

По избијању Балканских ратова организовано је прикупљање помоћи за Црвени Крст. Акција је обухватила целу дубровачку област, скоро свако село. Др. Луко Дражић је као лекар на Цетињу помагао рањеним Црногорцима у Балканском рату. Дубровачки Душановци приредили су излет у Херцег Нови 14. септембра 1913. на јавну вежбу херцегновских сокола.¹⁹

Први слет Српске соколске жупе на Приморју одржан је 12.10.1913. у Дубровнику. На слету су учествовали и српски соколи из Босне и Херцеговине. На слет је дошао Воја Бесаровић са Српским соколом из Сарајева. Први део : Дубровачка Грађанска музика обишла је град свирајући на уранак у 7 сати. Затим је био дочек гостију. Дошли су Хрватски соколи из Далмације и бројни соколи из Боке Которске. Српски соколи жупе на Приморју дошли су у великом броју, предвођени жупским старешинством на челу са старостом Мирком Комненовићем и Соколском музиком из Херцег Новог. Српски соко из Требиња стигао је истог јутра железницом. Дубровачка Грађанска музика (српска) свирала је „Лијепа наша домовина” и „Пред прси” у почаст барјацима. Учествовало је преко 500 сокола. Слет је почео поворком кроз Дубровник, а онда из Дубровника ка вјежбалишту у Грушком пољу. У поворци су учествовали : 1) Дубровачка Грађанска Музика; 2) Соколске заставе; 3) Старјешинства жупа и друштава; 4) Хрватски соколи са солинском музиком; 5) Соколски подмладак „Душана Силног»; 6) Сви српски соколи са музиком из Херцегновога; 7) „Душан Силни» из Дубровника. Кад је поворка стигла на Плацу била је поздрављена и обасута цвећем са прозора. Поворка је стигла пред општину, где су представници Жупе пошли да поздраве градоначелника. Други део био је јавна вежба на Беничевом (Грушком) пољу : 1. мушки подмладак „Душана Силног» изводио је просте вежбе; 2. Херцегновски Српски соко је извео српске вежбе палицом, засебна тачка за Љубљански слет; 3. мушки подмладак „Душана Силног» изводио је вежбе сабљама; 4. чланови Српске Соколске жупе на Приморју извели су просте вежбе, засебну тачку Срба са Свеславенског слета у Прагу 1912; 5. вежбе гостију; 6. вежбе копљем са V слета Пољског соколства у Кракову 1910; 7. вежбе на справама; 8. пирамиде. При свршетку вежби, док су соколи правили пирамиде, пиротехничар је бацао умјетне „бомбе” у ваздух. Присутни су били изненађени када је из једне, која је у ваздуху прснула, излетела комбинована српско-хрватска застава, и просула на стотине летака са

¹⁹ Никола Тоља, “Дубровачки Срби католици, истине и заблуде”, Дубровник, 2011, стр. 460; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 22, 23, 25, 40;

соколским мотивом : „Устај, живи, бори се, не клони!“ . То је изазвало одушевљене овације Сокола и грађана. Трећи део била је јавна забава са концертима музике. После вјежби соколи су отишли на Брсаље, гдје је била јавна забава и весеље. Ватромет, огњи, шаљива пошта, народно коло, певање и друге разне игре. Одржан је концерат трију музика. Град, Грушко поље и Брсаље били су окићени заставама, зеленилом и сијалицама. На Грушком пољу је подигнут славолук са натписом „Здраво !“ и „Добро нам дошли!“ . По мишљењу писца Споменице Дубровник није памтио ништа слично од открића Гундулићевог споменика 1893.²⁰ Поводом слета Жупа је издала разгледницу на којој је приказан члан сокола наоружан ножем у борби са змајем који је другог сокола обавио и дави репом. Са обе стране разгледнице исписано је гесло „Устај живи. Бори се не клони!“ . На дну разгледнице је била панорама Дубровника са текстом „Први слет Српске Соколске жупе на Приморју у Дубровнику“. Због разгледнице дошло је до сукоба са властима. Душановац А. Бенуси позван је код Ренкина у поглаварство због пригодне разгледнице за слет. Ренкин је сматрао, да због тога што је реп змаја црно-жут да је то алузија на Аустрију. И зато је издао налог да се читава наклада разгледница заплени. Посетили су га староста жупе Јово Секуловић и Кристо Доминковић. Ренкин је пристао да се разгледнице пусте у промет ако се змају премаже црно-жути реп. Управитељ српске штампарије Светозар Грчић је прво одбио, а онда пристао да премаже змају реп.²¹

На скупштини Жупе у Дубровнику 8. марта 1914. изабрана је нова управа. Изабрани су : старјешина Мирко Комненовић; подстарјешина Др. Мато Грацић; тајник Јово Секуловић; благајник Петар Тошић; вођа Лесо Куртовић и од сваког соколског друштва по један члан управе. Одборници : др. Франо Кулишић, Давид Љубиша, Душан Суђић, Божо Милиновић, Александар Видојевић, Андро Балабушић, Душан Црногорчевић, др. Веселин Мрђен, др. Милош Мартић, Антун Крекић. За надзорнике Жупе изабрани су : за Боку Которску Богомил Јововић, а за Горњу Далмацију Вељко Покрајац²². Свој последњи слет Жупа је одржала на Далматинском Косову код цркве Лазарице, крај Книна на Видовдан 1914. Душановци су

²⁰ „Соко“, Њујорк, Новембар 1913, Год III, бр.11, стр.268; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику“, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр.36, 37, 112;

²¹ А. Бенуси, „Аустријски змај“, „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику“, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 116;

²² „Соко“, Њујорк, Мај 1914, бр. 5, Год. IV, стр. 110; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику“, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр.38;

заједно са Српским соколима из Боке Которске корпоративно отпутовали 27. јуна 1914. Велика маса народа, која се сваке године окупљала на Видовдан, дочекала је соколе на станици и топло их поздравила. На заједничком ручку код цркве одржани су патриотски говори и јавне вежбе чланства, чланица и подмлатка жупе. У листу “Српска Зора” о слету : „Хиљадама народа с крајине Книнске, Врличке од Кистања, Задра, Бенковца, Дрниша из Сплета и Каштела Шибеника, Скрадина Обровца, Сиња, Имотскога из Боке и Дубровника са крајине Босанске и из Лике окупише се око братских соколских чета и помолише се Богу за изгинулу браћу храбре косовске осветнике. На парастосу је складно пјевало пјевачко друштво „Србадија» из Шибеника. Иза парастоса изводили су са успјехом вјежбе српски и хрватски соколи уз пратњу Сплетске музике.”²³ На Слету је Грга Анђелиновић одржао говор подељен у 4 дела, а сваки се завршавао рефреном „Не кличем здраво ни мени ни вама, већ оним јунацима који ће скоро гинути за народно уједињење». При поласку жандармерија је забранила све манифестације и свирку музике не саопштивши никоме шта се у Сарајеву догодило. На станици Перковић чуло се међу соколима “убише Фердинанда”. На Видовдан 28. јуна 1914. српски соколи из Боке Которске организовали су излет у Будву, где су приредили јавну вежбу. Сем сокола из Боке Которске, на јавној вежби учествовали су представници дубровачког „Душана Силног”. Вежба се није завршила због убиства Фердинанда. Соколи су се мирно повукли.²⁴

У борби за уједињење

Забрањен је рад Српске соколске жупе на Приморју у Херцег Новом и свим српским соколским друштвима у Далмацији : Српском соколском друштву “Душан Силни” у Дубровнику, Српском соколу у : Книну, Котору, Бијелој, Будви, Ђеновићима, Каштел Ластви, Рисну, Задру и Херцег Новом.²⁵

Душан Силни био је као и сва национална друштва у Дубровнику

---

²³ „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр.38; „Прослава на Далматинском Косову код Книна”, „Српска Зора», 1 (15) јула 1914, бр.9, Бокешка штампарија у Котору, стр. 2;

²⁴ „Соко на Јадрану”, Сплит, Јануар-Април 1936, бр.1-4, стр. 36 ; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 23, 39;

²⁵ Драган Кларић, „Соколство у Будви и Паштровићима”, „Паштровски Алманах I”, Свети Стефан-Петровац, 2014, стр. 386;

распуштен 25. јула 1914. На дан објаве рата настао је лов на истакнуте грађане и соколе. Народна стража спроводила је ухапшене. Забрањена је употреба ћирилице. Делатност Матице Српске обустављена је, а прегаоци затворени. Ухапшени су и стављени војној власти “на расположење као таоци” ...Иво кнез Војновић, Игњат Јоб, Васо Пипер, Александар Куртовић, Божо Хопа, ... Сви су одведени у шибенску тамницу. На градским зидинама 31. јула 1914. постављен је оглас о таоцима одређеним за осигурање војничких транспорта, посебно жељезницом. Тамнице су биле пуне па су нове затворенике затварали у војне тамнице у Гружу. Мобилисани соколи били су проглашени за “политички сумњиве” и над њима се водио строги надзор. Полицијски агенти преобучени у “војне добровољце” пратили су “непоуздане војнике”. Упркос томе пребегли су Душановци Људевит Тајсер, Божо Нардели, Антун Суђа и Антун Корчуланин. Прва тројица пребегла су на италијанској фронти, а Антун Корчуланин српском фронту, прешавши са српском војском преко Албаније. После рата носио је Албанску споменицу.

У Цавтату Нико Враголов осуђен је 15 месеци тамнице. Таоци су били Антун Братић, Перо Зоре, Ђуро Лонза, Перо Матијашевић, Антун Кушељ, ... Ухапшени су били Ђуро Враголов, Леле Миљан, Антун Морети. Интернирани су били Божо Враголов и Михо Малошевић.²⁶ Сликари Игњат Јоб ухапшен је у лето 1914. У затвору су таоци, међу којима и Васо Пипер морали да му помажу због душевних сметњи. Из затвора је, захваљујући пријатељу породице, пребачен у душевну болницу у Шибеник. Његов брат Цвијето Јоб погинуо је као добровољац у српској војсци у Првом светском рату.²⁷ Васо Пипер, рођен је у Котору 1892. Заједно са породицом прешао је у Дубровник. Био је истакнути члан Српског соколског друштва „Душан Силни” и учесник демонстрација 1913. у Дубровнику. После Сарајевског атентата вратио се у Дубровник смерајући да из Дубровника пребегне у Црну Гору. Затворен је 1914. као таоц у Дубровнику. Са осталим таоцима из Дубровника пребачен је у затвор у Шибенику.²⁸ У затвору се заједно са осталим таоцима поздравио са Онисимом Поповићем пред стрељање. Пуштен је из затвора 1915, али је после два месеца ухапшен због ступања Италије у рат. Ослобођен је 1916. с тим да студира. Могао је да изабере

²⁶ К. Милутиновић, „Матица Српска у Дубровнику», „Југословенски књижевни лексикон”, Матица Српска, Нови Сад, 1971, стр. 313; „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 40, 41, 42;

²⁷ Љубица Миљковић, „Игњат Јоб”, Београд, 2013, стр. 3, 24;

²⁸ Милан Ж. Живановић, „Дубровник у борби за Уједињење”, Београд, 1962, стр. 279, 285;

универзитет у Бечу или у Прагу. Изабрао је Праг. Мобилисан је у војску 1917. Био је у касарнама у Добоју и Тузли. Помогао му је др. Филип Лазаревић. Једном приликом рекао му је : “Не брине Васо, наша слава неће пропасти”. За казну послат је у батаљон изнад Котора. Био је у 26. ландверском пуку, батаљон из Боке Которске. Ухапшен је због давања одсуства, јер је потписивао пуковника Берана. Због тога је био пред војним судом. Пре изрицања пресуде, због доласка српске војске 1918. ослобођен је из затвора у Котору.

На Мамули били су затворени соколски прваци Мирко Комненовић и капетан Александар Видовић. Милан Срзентић, родом из Будве, учио је је у Дубровнику Наутичку школу. Био је предњак Српског сокола „Душан Силни” у Дубровнику. Приликом стрељања у херцеговској утврди Шпањола 17. септембра 1914. поморски капетан Милан Срзентић стргнуо је мараму и са руком на срцу довикнуо : „Овако Србин умире ! ... Живјела Србија”. Од истог плотуна пао је тога дана и његов старији друг капетан Филип Хација из Оребића на Пељешцу. Члан Српског Сокола „Душан Силни” Васо Милишић спемао се на бегство према српској граници, када су га издали неки „другови”. Стрелан је у 10. априла 1915. у Леденицама (Кривошије). Умро је са покликом : „Живио Краљ Петар ! Живјела Србија !”.²⁹ Приморци који су се нашли изван Аустро-Угарске помагали су борбу за ослобођење. Божо Банац помагао је оснивање и рад Југословенског Одбора. Паско Бабурица постао је 1915. први председник Југословенске народне одбране у Јужној Америци. Михо Михановић и Паско Бабурица финансирани су Југословенски Одбор у Лондону. Срби са Приморја су настојали да пребегну и као добровољци ступе у војске српских држава. Многи нису успели у томе. После капитулације црногорске војске батаљон Бокелја добровољаца придружио се српској војсци при повлачењу преко Албаније. Нико Капут, Србин католик из Дубровника, борио се у одреду Војислава Танкосића у одбрани Београда.³⁰ Перо Гоце-Гучетић је као ђак которске гимназије био избачен из свих школа монархије због увреде ћесара. Преселио се у Београд и ту свршио гимназију. За време балканских ратова борио се у редовима црногорске војске. У Првом светском рату заједно са Јобом, Миџором и другим добровољцима борио се у чети Воје Танкосића. Прелаз преко Албаније уништио му је здравље. По препоруци Николе Пашића Гучетић је послан у Француску на опоравак.³¹

²⁹ „Поштујући хероизам и жртву пионера наше Слободе”, „Дубровачка трибуна”, Дубровник, 19. септембра 1934, бр. 262, стр. 1;

³⁰ М.П., „Војислав Танкосић” „Дубровник”, Котор –Дубровник, 2. новембра 1940, бр.43, стр.2-3;

³¹ „Дубровачке вијести“, „Дубровник”, Дубровник, 5 фебруара 1938, бр. 5,

Максим и Саво Мустур, чланови соколског друштва у Ђеновићима, пребегли су из аустројске војске у Србију 1914. и ступили у редове добровољаца.³² Стеван (Ђуров) Мустур из Ђеновића је на почетку Првог светског рата пребегло у Србију и ступио у одред војводе Вука (Војина Поповића).³³

Мирко Комненовић је одмах по доласку у Ниш, посетио председника српске владе Николу Пашића и министра Љубу Јовановића, са речима : „Долазим као добровољац, без резерве да послужим Србији”. Као члан мисије за прикупљање добровољаца упућен је 24 јула 1915. из Ниша у Русију. Радио је у Русији међу заробљеницима и пребезима на организовању Српског добровољачког корпуса.³⁴ Соколи су пре доласка српских официра организовали добровољачке јединице. Добровољци су се, уз велике напоре после револуције у Русији, пребацили на Солунски фронт. У чланку „Из минулих дана” објављеном у листу „Дубровник” један добровољац описао је свој пут од Одесе преко Мурманска до Солунског фронта. У чланку је истакнуто : „У праскозорје на Видовдан 1916. године, задојен најсветлијим идеалима дуговања свом народу и југословенској идеји, и ако водник пука гласовитог црножутаг шуцкора, успео сам да са цијелим водом војника и четири митраљеза пребјегнем једнокрвној браћи, а тим допринесем од стране Словинске Атине сјенку користи при стварању наше толико жељене отаџбине. ... Поносан сам што сам доживио да будем војник Карађорђевића војске, ... ”.³⁵

На дан Уједињења, 1. децембра 1918. Љуба Јовановић, родом из Котора, члан српске владе и један од старешина Сокола, изјавио је : „Ево дана и часа на који је мислило и за који је радило, за који је страдало и за који је живело наше племе. ... Наш је народ данашњим делом доживео највећи догађај своје историје ... . Све што смо у прошлости имали, најбоље и највише у племену нашем, радило је за овај велики чин, који је данас, ево, свршен».³⁶

После ослобођења 1918. обновљен је рад соколских друштава на

стр. 3;

³² „Соколски гласник”, Загреб 1920, бр.3, Год. II, стр.107;

³³ Небојша Рашо, „Српски соко Прилози за историју Соколства”, Књига прва, Херцег-Нови, 2011, стр. 7;

³⁴ Јово Н. Влаховић, „Члан мисије српске владе у Русији”, „Добровољачки гласник“, бр.28, Год. XVI, Београд, Децембар 2006, стр.202;

³⁵ Мило Цветић, „Из минулих дана”, „Дубровник”, Дубровник, 12 јуни 1937, бр. 20, стр.2-3;

³⁶ „Око Соколово“, Београд, 1. децембар 1936, бр.1, стр. 1;

Приморју. Збор Српске соколске Жупе на Приморју одржан је 29. маја 1919. Као представник сокола из Будве био је присутан Давид Љубиша.³⁷ Которски Српски и Хрватски соко ујединили су се у марту 1919. у “Југословенски Сокол”.³⁸

На Видовданском соколском сабору, одржаном 28. и 29. јуна 1919. у Новом Саду, састали су се предратни соколи који су стигли из стрељачких јарака, испод вешала, из тамница и казнионица. Дошли су војници, добровољци и четници. У чланку “Соколство и Први децембар” у „Соколском Гласнику” истакнуто је :„Само оних није било, које су прогутали гробови, чије су кости разнеле буре и олује и вукови. ... . Сва браћа, која су се очеличила у напорима и страхотама светског пожара, високо су дигла барјак словенског соколског братства и на њ се свечано заклели, изјавивши, да сви ... Соколи у својој слободној отаџбини добровољно ступају у службу свога народа и своје државе са свима телесним и моралним снагама”.³⁹ На сабору у Новом Саду сви соколски савези ујединили су се у Соколски Савез С.Х.С. Љуба Јовановић и Грга Анђелиновић представљали су Српску соколску жупу на Приморју у организационом одбору сабора.⁴⁰ У име Српског соколског друштва „Душан Силни” из Дубровника на сабору су учествовали Александар Куртовић, Иво И. Матић и Васо Пипер.⁴¹ Из Будве је на сабору учествовао Нико Медин.⁴²

Дубровачко друштво Српски соко „Душан Силни” одржало је главну скупштину 26. октобра 1919. на којој је закључено да се друштво уједини са Хрватским соколом. Одржана је ванредна главна скупшина на којој су биле управе и 217 чланова оба друштва. Председавао је др. Луко Дражић, староста Хрватског сокола а записничар је био Васо Пипер, вођа душановачког друштва. Председавајући је саопштио закључак Хрватског сокола, а Васо Пипер изјвестио о једнаком једногласном закључку Српског соколског друштва „Душан Силни” са жељом да тадашња изванредна

³⁷ Драган Кларић, “Соколство у Будви и Паштровићима”, „Паштровски Алманах I”, Свети Стефан-Петровац, 2014, стр. 386;

³⁸ Тонко Барчот, “Хрватски сокол у Боки Которској у раздобљу Аустро-Угарска монархије и краљевине СХС”, Котор 2010, стр. 24;

³⁹ Е.Л. Гангл, “Соколство и Први децембар”, „Соколски Гласник”, Београд, 29 новембар 1940, бр. 48, стр. 3;

⁴⁰ Небојша Рашо, „Српски Соко Херцег Нови”, Херцег Нови, 2008, стр. 46;

⁴¹ „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 52;

⁴² Драган Кларић, “Соколство у Будви и Паштровићима”, „Паштровски Алманах I”, Свети Стефан-Петровац, 2014, стр. 387;

скупштина постави темељни камен новом соколском друштву у Дубровнику.⁴³

Соколска друштва Српске соколске жупе на Приморју из Дубровника и Боке Которске основала су Соколску жупу Мостар 1920. заједно са друштвима из Херцеговине. Жупска конституирајућа скупштина одржана је у Мостару 28.марта 1920. На скупштини је било 12 друштава: Билећа, Чапљина, Дубровник, Гацко, Херцег Нови, Коњиц, Мостар, Невесиње, Опузен, Рисан, Столац и Требиње. После скупштине приступило се оживљавању друштава која су постојала пре рата.⁴⁴

Прва српска гимнастичка друштва на Приморју основана су 1907, Српско гимнастичко друштво „Душан Силни“ у Дубровнику и Српски Соко у Рисну. Оснивање гимнастичких друштава био је нови вид заједничког рада прегалаца и омладине у борби за уједињење српског народа. Најактивније српско гимнастичко друштво било је у Дубровнику. Рад на оснивању соколских друштава у Боки био је спор због неприхватања статута од стране власти и апатије становништва. Да би потпомогли оснивање нових друштава Душановци из Дубровника су приређивали излете по дубровачкој околини, у Цавтат и Боку Которску. Са оснивањем соколских друштава у Боки Которској дошло је до основања Српске соколске жупе на Приморју у Херцег Новом 1912. Незванично Жупа је себе сматрала као део Савеза Соколских друштава Душан Силни у Београду. Жупа је приредила слетове 1913. у Дубровнику и на Далматинском Косову крај Книна на Видовдан 1914. Са избијањем Првог светског рата рад Жупе је забрањен. Српско соколско друштво Душан Силни било је као и сва српска национална друштва у Дубровнику распуштено 25. јула 1914. Соколи су настојали да пребегну у Србију и Црну Гору да би се борили као добровољци. По ослобођењу 1918. Жупа је обновила рад. На Видовданском соколском сабору одржаном 1919. у Новом Саду сви соколски савези ујединили су се у Соколски Савез С.Х.С.

---

⁴³ „Споменица 25. година соколског рада у Дубровнику”, Соколско друштво Дубровник, Дубровник, 1929, стр. 53;

⁴⁴ „Жупа Мостар, „Соколски гласник“, Љубљана 1.јула 1929,Год.ХІ, бр.13 стр.12;

Милан Срзентић

Српски соко у Кастел Ластви 1912. из књиге „Урамљена летовања”

Васа Пипер као ученик у Задру

Saša NEDELJKOVIĆ

SERBIAN SOKOL UNIT ON THE COAST

Summary

In the second half of the 19th century Dubrovnik was the cultural and economic centre of littoral Serbs. First Serbian gymnastic societies on the coast were founded in Dubrovnik and Risan in 1907. It was a new aspect of common activity of the community boosters and the youth in their struggle for Serbian national unification. The most active Serbian gymnastic society was the one in Dubrovnik. Activity concerning the establishment of Sokol in Boka was slow. In order to help with the establishment of new societies, Dušanovci of Dubrovnik, together with the Dubrovnik Civilian Brass Band, organized excursions to the surrounding, to Cavtat and Boka Kotorska. Serbian Sokol societies were founded in Boka Kotorska in 1912 when Serbian Sokol Unit was founded on the coast, in Herceg Novi. Unofficially the Unit considered it was a part of Dušan Silni Society. The Unit organized slets /Sokol gatherings/ in Dubrovnik and Dalmatinsko Kosovo in the vicinity of Knin on Vidovdan (28th June) 1914. When World War I broke out the activities were prohibited to Sokol unit on the Coast in Herceg Novi the same as to all Sokol societies in Dalmatia. Dušan Silni Society of Dubrovnik, the same as all other Serbian national societies, was dissolved on 25th July 1914. The Sokols strived to desert for Serbia and Montenegro to fight as volunteers. After the liberation in 1918 the Sokol Unit renewed its activities. At Vidovdan Sokol rally, held in 1919 in Novi Sad, all Sokol associations got united into Sokol Association of Serbs, Croats and Slovenians.